

www.
archiefbank
vlaanderen.be

**REGISTER VAN
PRIVATE ARCHIEVEN**

Archiefbank Vlaanderen

Concept & blauwdruk

1. Omschrijving

Het Project Archiefbank Vlaanderen beoogt de creatie van een geautomatiseerd register van het Vlaams privaat archivalisch erfgoed, teneinde dit integraal in kaart te brengen, te vrijwaren en de publieksgerichte en de wetenschappelijke valorisatie ervan te optimaliseren.

De publiekrechtelijke archieven in Vlaanderen worden beschermd door de Archiefwet van 1955. Voor archieven van personen, families of privaatrechtelijke instellingen, nochtans een inherent onderdeel van het historisch cultureel erfgoed, bestaat geen vangnet. Zij worden vaak uit het oog verloren naarmate ze worden overgeërfd, komen op de commerciële markt terecht, of verdwijnen naar het buitenland. Een systematische registratie kan vanzelfsprekend helpen om een totaalbeeld te krijgen van de problematiek van deze private archieven. Ze vormt een eerste noodzakelijke stap in de richting van een beleidsmatige benadering die de vrijwaring, de ontsluiting en het beheer van dit waardevol Vlaams erfgoed moet mogelijk maken. Het is tevens een basisvoorwaarde teneinde dat archivalisch erfgoed ook optimaal publieksgericht en wetenschappelijk te valoriseren.

De Archiefbank Vlaanderen wil op termijn de relevante gegevens met betrekking tot alle Vlaamse private archiefbestanden verzamelen en op een eigentijdse wijze ter beschikking stellen aan vorsers, studenten en het brede publiek. De dataverzameling zal zich bv. niet beperken tot de private archieven die nu reeds in particuliere en officiële archiefinstellingen, documentatiecentra, bibliotheken, universiteiten e.d. worden bewaard. Ook personen en instanties die hun archiefcollecties (voorlopig) in privé-bezit wensen te houden, kunnen deze laten registreren bij de Archiefbank. Die gegevens zullen op een laagdrempelige wijze (via het web) aan het brede publiek ter beschikking worden gesteld, in overeenstemming met de wettelijke bepalingen (bv. inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer) en de wensen van de eigenaars-bewaarders. De archiefbank kan zo een hefboom bieden teneinde rond archieven een brede publiekswerking te ontwikkelen, die ondermeer gericht is op sensibilisatie.

De Vlaamse privaatrechtelijke archief- en documentatiecentra, erkend door het decreet van 1985, willen in dit project hun ervaring en deskundigheid bundelen in één projectteam. Om de uitbouw en de opvolging van de Archiefbank op de middellange termijn te verzekeren vragen zij de nodige middelen om een aantal medewerkers hiermee te belasten. Het concept, de doelstellingen en de concrete technische en inhoudelijke modaliteiten zullen voorafgaandelijk en aanhoudend worden getoetst bij de overheid en de brede Vlaamse archiefsector. Bovendien dient er aanhoudend overleg te worden gepleegd en structurele samenwerking worden gezocht met de andere door het Vlaams cultuurbeleid onderscheiden erfgoedsectoren.

2. Situering

2.1. Private archieven in Vlaanderen

Vlaanderen heeft een rijk cultureel erfgoed. Archieven, als dragers van ons collectief geheugen, vormen hiervan een belangrijk maar vaak miskend onderdeel. De in Vlaanderen bewaarde archieven zijn vanzelfsprekend zeer verscheiden. Naast de voor de hand liggende verschillen qua chronologische afbakening, aard (papier, foto's, film,...) of omvang, moet vooral worden gewezen op de diversiteit van de archiefvormers, de organen of particulieren die het archief als het ware hebben geproduceerd. De archieven gevormd door publiekrechtelijke instellingen, vallend onder de federale archiefwet van 1955, bieden slechts informatie aangaande een deel van de historische realiteit. De private archieven, gevormd door personen, families en privaatrechtelijke instellingen, zijn van cruciaal belang om een doelmatig inzicht te verwerven in de politieke, economische, socio-culturele ontwikkeling van een samenleving, de geschiedenis van de collectieve mentaliteit en identiteit, de natievorming, de sociale strijd, het dagelijks leven, enz.

Het veld archiefbewaarinstellingen is rijk, maar zeer versnipperd. Naast de stads- en gemeentearchieven en de provinciale afdelingen van het Rijksarchief, is in Vlaanderen een netwerk van categoriale archiefbeherende instellingen gegroeid. Daarmee worden de instellingen bedoeld, die particuliere archieven verzamelen, beheren en aan het publiek ter beschikking stellen. Vrijwel steeds gaat het daarbij om instellingen, die hun belang ontlenen aan het specifieke thematisch werkingsveld waarop zij hun aandacht richten, bv. architectuur, bedrijfsleven, specifieke (groepen) sociale bewegingen, ideologische stromingen, religie... Vier belangrijke Vlaamse categoriale archiefbeherende instellingen, met name het ADVN, het Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis, het KADOC en het Liberaal Archief, werden in 1985 door de Vlaamse overheid bij decreet erkend en betoelaagd. Door de vertrouwdheid van deze private archief- en documentatiecentra met de specifieke werkingsvelden waarvoor zij zijn opgericht, konden zij tal van belangrijke organisatie-, persoons- en familiearchieven voor vernietiging behoeden. De betrokken archiefbestanden werden gelokaliseerd, op een archieftechnische wijze ontsloten, in verantwoorde omstandigheden opgeslagen en onder nader bepaalde voorwaarden ter beschikking gesteld voor wetenschappelijk onderzoek. De activiteiten van die instellingen genereerden een aanzienlijke wetenschappelijke return. Ze werken ook nauw samen inzake een toekomstgerichte ontsluiting van hun collecties en gegevensreeksen, bv. in het project Onderzoekssteunpunt en Databank Intermediaire Structuren in Vlaanderen, betoelaagd door het FWO(Max Wildiersfonds)¹. Daarenboven blijken deze private archiefcentra door hun lokale of specifieke socio-culturele inbedding en hun laagdrempelige profilering, uitermate geschikt om bij het brede publiek aandacht en waardering op te wekken voor de inherente waarde van het archivalisch cultureel erfgoed.

In diverse Vlaamse archiefinstellingen werden in verleden overzichten van het archiefbezit gerealiseerd. Ook de academische wereld realiseerde werkinstrumenten (bv. bronnenrepertoria) teneinde studenten en professionele vorsers de weg te tonen naar de voor hen relevante archieven en andere bronnenreeksen². Deze repertoria werden steeds opgesteld vanuit een welbepaalde chronologische, institutionele, thematische of personele invalshoek. Het Rijksarchief behoudt een overzicht van de archieven die door overheidsinstellingen en publiekrechtelijke organen werden en worden geproduceerd. Een globaal overzicht van de private archieven die worden bewaard in Vlaamse archiefinstellingen, ontbreekt echter. Dit impliceert bovendien dat ook nooit coherente gevalideerde basisgegevens werden verzameld met betrekking tot de archiefvormers (personen, families, organisaties) waarvan archiefstukken werden bewaard. Ook in de Belgische context werden in het verleden geen initiatieven terzake ontplooid. Onderzoekers blijven dus verplicht om tal van repertoria en overzichten te consulteren vooraleer zij de voor hun studiewerk relevante bronnenreeksen kunnen lokaliseren. Het gebrek aan een globale inventaris van het Vlaams archivalisch cultureel erfgoed legde natuurlijk ook een rem op de beleidsmatige benadering van deze culturele sub-sector.

Maar de huidige situatie is bovenal nijpend voor de private archieven die (nog) niet werden opgenomen in een archiefinstelling. Vlaanderen werd de voorbije jaren verscheidene malen opgeschrikt door berichten over

¹ Cfr. punt 2.3. van dit rapport, p. xxxx

² M. D'Hoore, *Archives de particuliers relatives à l'histoire de la Belgique contemporaine (de 1830 à nos jours)*. Bruxelles, 1998; P. Van den Eeckhout en G. Vanthemsche (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-20ste eeuw*. Brussel, 1999; L. Claes, G. Kwanten en J. Verhoogen, *Archieven bewaard op het KADOC*. Leuven, 1990; P. Creve, *Overzicht van archieven en collecties*. Gent, 1996; L. Boeva, *Archievenoverzicht van het ADVN*. Antwerpen, 2001; J. Art (red.), *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* 4 dln., Gent, 1993-1999; de bronnenrepertoria gepubliceerd door het IUCHG.

waardevolle archiefstukken die werden vernietigd of dreigden verloren te gaan. Registratie van het archivalisch cultureel erfgoed kan een eerste belangrijk instrument bieden teneinde het in de toekomst te vrijwaren. De Archiefbank kan cruciale informatie verzamelen rond de archieven in privébezit en de alarmbel luiden wanneer die verloren dreigen te gaan.

2.2. Internationale context

Ondanks het relatief recente karakter van de internettechnologie, werden in het buitenland reeds meerdere initiatieven opgestart tot registratie van private archieven. Vooral in de Angelsaksische en Scandinavische werelden zijn daaromtrent initiatieven te vinden³.

Het Britse National Register of Archives (NRA) is daarbij ongetwijfeld het oudste en bekendste voorbeeld⁴. Het NRA wordt sinds 1945 bijgehouden door de Historical Manuscripts Commission (HMC). Deze Commissie kent nummers toe aan alle archiefbewaarplaatsen van het Verenigd Koninkrijk. Ook de archiefbestanden krijgen elk een code toegewezen. De HMC is bovendien recent gestart met de opbouw van een databank met authority-records (het ARCHON-project: 1 miljoen 'hits' per jaar)⁵.

Enkele andere voorbeelden:

- Het Register of Australian Archives and Manuscripts (RAAM) biedt een vlot bevragebare databank van de persoonsarchieven en de archieven van privaatrechtelijke organisaties bewaard door de Australische archieven en bibliotheken. Het register is de voortzetting van de *Guide to collections of manuscripts relating to Australia* die van 1965 tot 1995 werd bijgehouden door de National Library of Australia. In december 2000 waren er zo'n 37.000 records ingebracht. Het register wil geen gedetailleerde informatie bieden aangaande de inhoud van de verschillende archiefbestanden, maar eerder de onderzoekers attenderen

³ Cf. de overzichtssite *Unesco Archives Portal* (http://www.unesco.org/webworld/portal_archives).

⁴ <http://www.hmc.gov.uk/nra/nra2.htm>.

⁵ www.hmc.gov.uk/archon In Groot-Brittannië worden ook (sub)regionale of sectorale archiefoverzichten gerealiseerd: zie bv. het project Archives in Londen and the M25 Area (AIM25, www.aim25.ac.uk) of het Scottish Archival Network (SCAN, www.scan.org.uk).

op het bestaan van deze bronnen, zodat zij doelgericht verder kunnen zoeken. De databank is ISAD-conform en kent aan alle bestanden een uniek nummer toe⁶. De gebruikers beschikken over ruime zoekmogelijkheden.

- Het New Zealand National Register of Archives and Manuscripts / Te Raarangi Puuranga, Tuhinga Ake o te Motu (NRAM) is een samenwerkingsverband van diverse Nieuw-Zeelandse bibliotheken en archiefinstellingen. NRAM is een ISAD-conforme databank met gegevens over archiefbestanden bewaard in musea, bibliotheken, historische documentatiecentra, gemeente-archieven, bedrijven en organisaties⁷.
- ArchivesUSA is een commerciële databank van alle archiefbewaarplaatsen (ca.4.500) in de Verenigde Staten en verzamelt de gegevenssteekkaarten i.v.m. archiefbestanden, opgemaakt door de National Union Catalogue of Manuscript Collections (NUCMC) en de National Inventory of Documentary Sources in the United States (NIDS). Eind 2000 bevatte de databank zo'n 118.830 records en meer dan 4.100 links naar inventarissen op het web⁸.
- De National Automated Archival Information Retrieval System (NAAIRS) van de National Archives of South Africa (NASA) is een zeer uitgebreide databank met basisinformatie over zowel publieke archiefbestanden, bewaard door het National Archives Repository en zijn provinciale afdelingen, als over private archieven in diverse archiefbewaarplaatsen doorheen Zuid-Afrika⁹.
- Het Nederlandse Centraal Register van Particuliere Archieven (CRPA) in Den Haag beheert een databank waarin sinds 1964 particulier archiefbezit wordt geregistreerd. Aanvankelijk werden alleen persoons- en familiearchieven opgenomen, maar later richtte men zich ook op de registratie van archieven van verenigingen en bedrijven¹⁰.

Die buitenlandse voorbeelden leren dat een archiefbank een goede structurele omkadering vereist, inclusief een stabiele recurrente financiering. Veelal nemen erkende of officiële archiefinstellingen het voortouw. De registers opgebouwd door buitenlandse officiële archiefinstellingen bieden doorgaans slechts in tweede instantie (en ook minder systematisch) een overzicht van private archiefbestanden. In Frankrijk bv. worden louter gegevens verstrekt over private archieven die occasioneel aan de officiële archiefinstellingen werden overgedragen¹¹. De Archiefbank Vlaanderen wil aansluiting zoeken bij deze internationale voorbeelden maar richt zich nadrukkelijk tot alle particuliere archieven, bewaard in officiële en private bewaarinstellingen en daarbuiten.

2.3. Archieven op de informatiesnelweg

Archivarissen waren veel trager dan bibliothecarissen om gebruik te maken van de nieuwe Informatie- en Communicatietechnologie (ICT). Verschillende redenen kunnen hiervoor worden aangegeven. De veel kleinere markt kreeg weinig aandacht van software-producenten. Tegemoet komen aan de noden van de archiefwereld bleek niet gemakkelijk, temeer omdat de sector die noden ook moeilijk eenduidig kon formuleren. De onmiddellijke kostenbesparingen door automatisering leken veel kleiner dan in de bibliotheekwereld, waar bv. gezamenlijk wordt gecatalogeerd, en geautomatiseerd wordt verworven en ontleend.

Toch beseffen archivarissen vandaag terdege dat de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën mogelijkheden scheppen. Zij ijveren voor een betere profilering van het archiefwezen op de informatiesnelweg. Diverse archiefinstellingen willen zich wel via de nieuwe media manifesteren en maken daarvoor middelen en mensen vrij.

De uitbouw van geautomatiseerde archievenoverzichten door de diverse archiefbewaarinstanties moet worden toegejuicht. Vaak werden zulke overzichten in het verleden nog niet gerealiseerd of waren de bestaande instrumenten verouderd. De basisgegevens met betrekking tot de diverse archiefbestanden en hun

⁶ [Http://www.nla.gov.au/raam](http://www.nla.gov.au/raam).

⁷ [Http://www.nram.org.nz](http://www.nram.org.nz).

⁸ [Http://archives.chadwyck.com](http://archives.chadwyck.com).

⁹ [Http://www.national.archives.gov.za/naairs.htm](http://www.national.archives.gov.za/naairs.htm).

¹⁰ Deze door particulieren (stichter is Dr. E.P. de Booy) opgebouwde databank is (nog) niet raadpleegbaar op het web. Het beheer werd overgenomen door het Algemeen Rijksarchief en de databank is door onderzoekers te raadplegen in de studiezaal van deze instelling. In 1997 werd een Platform Registratie Particuliere Archieven opgericht.

¹¹ [Http://www.archivesnationales.culture.gouv.fr/CHAN/CHANmain.htm](http://www.archivesnationales.culture.gouv.fr/CHAN/CHANmain.htm).

archiefformers worden op die manier samengebracht en/of geactualiseerd. Het medium waarlangs ze nu worden aangeboden (databanken al dan niet op het web, gecodeerde tekstbestanden...) biedt heel wat meer zoek- en gebruiksmogelijkheden dan de gedrukte repertoria en overzichten die in voorbije decennia werden aangemaakt¹².

Toch worden deze inspanningen doorgaans geleverd in gespreide slagorde en dreigen ook veel instellingen de boot te missen. Kleinere archiefcentra, met een opmerkelijk maar vaak onbekend archiefbezit, hebben vaak noch de middelen noch de mankracht of expertise om zulke projecten tot een goed einde te brengen. Het gebrek aan samenwerking en gegevensuitwisseling tussen de archiefinstellingen bij de ontwikkeling van hun archievenoverzichten leidt tot een kluwen van databanksystemen, lijsten, repertoria en steekkaarten. Terminologische onzekerheid, het niet, onvolledig of verkeerd implementeren van internationale standaarden zullen de onoverzichtelijkheid nog doen toenemen. De globale bevrraagbaarheid van die zoekinstrumenten (bv. via zoekmachines op het internet) is dus op de middellange en lange termijn allesbehalve verzekerd. De onderzoeker loopt het gevaar door het bos de bomen niet meer te zien. Net zoals in het verleden, blijft hij verplicht om de voor zijn onderzoek relevante bronnenreeksen te lokaliseren via tijdrovende zoekoperaties in diverse databanken, overzichten en (al dan niet geautomatiseerde) repertoria. De Archiefbank Vlaanderen, een centraal Vlaams register van private archieven, zal hier een uitkomst bieden.

De divergentie van de door de Vlaamse archiefinstellingen geleverde inspanningen is evenwel niet absoluut. Hier en daar zijn er wel opmerkelijke samenwerkingsverbanden te bespeuren. Zo hebben de vier decretaal erkende privaatrechtelijke archiefcentra diverse projecten ontwikkeld teneinde gezamenlijk een diepgaander publieksgerichte ontsluiting en valorisatie van hun collecties mogelijk te maken. Zo bouwen ze sinds begin 2000 aan een onderzoekssteunpunt en databank m.b.t. de intermediaire structuren in Vlaanderen (Belgische en internationale context), tijdens de 19de en 20ste eeuw¹³. Dit ODIS-project wordt mogelijk gemaakt dankzij de steun van het FWO-Max Wildiersfonds. In de via het web te consulteren ODIS-databank worden door de diverse partners gegevens verzameld en met elkaar verbonden i.v.m. organisaties, personen, periodieken, archieven en verkiezingsuitslagen. Data uit de vele, verspreide gegevensbanken en repertoria die in België werden aangemaakt, kunnen aldus worden geactualiseerd, gecentraliseerd en gerelateerd, met een optimale en hernieuwde wetenschappelijke valorisatie als gevolg.

De know-how en expertise opgebouwd in deze (en andere) projecten, bieden tal van aanknopingspunten voor de realisatie van de Archiefbank Vlaanderen. De opgebouwde databank leert bv. dat gemakkelijk koppelingen kunnen worden gelegd met andere geautomatiseerde ontsluitingsinstrumenten, die vandaag in Vlaamse archiefinstellingen in voege zijn (bv. Pallas, Floris, Dulle Griet e.d.)¹⁴

¹² Zie o.m. P. Temmerman, *Geïntegreerde documentaire en archiefontsluiting: Pallas*, in: G. Janssens, G. Maréchal en F. Scheelings (red.), *Door de archivistiek gestrikt. Liber amicorum prof. dr. Juul Verhelst*. Brussel, 2000, (Archiefinitiatief) 4) pp. 301-314.

¹³ [Http://www.odis.be](http://www.odis.be).

¹⁴ Zie ook punt 5.2.3. van dit rapport, p. xxxx.

3. Doelstellingen

3.1. Registratie en vrijwaring van het historische erfgoed

De Archiefbank Vlaanderen laat in de eerste plaats toe om het privaat archiefmateriaal te traceren en te registreren, een absolute voorwaarde om verlies of verdwijning ervan tegen te gaan. De Archiefbank kan aldus de betrokken archieven volgen en bij dreigende aantasting ervan adequaat reageren. Het is dus in de eerste plaats een informatie- en aanmeldingspunt.

De Archiefbank zal beschrijvingen toelaten van archivalische eenheden op alle erkende beschrijvingsniveaus. In de archiefbank kunnen dus zowel beschrijvingen worden opgenomen op bestandsniveau als van individuele dossiers en zelfs stukken.

Daarenboven zullen de beschrijvingen van de archivalische eenheden worden gekoppeld aan zogenaamde "authority-records", steekkaarten waarin bv. historische en biografische informatie over de archiefvormers (personen, organisaties, families) is opgenomen. Deze koppeling is van cruciaal belang. Vele bewaarinstellingen beheren immers archivalische eenheden die niet de volledige archiefproductie van de betrokken persoon, organisatie of familie uitmaken (bv. een serie briefwisseling, een dossier, een los dagboek). Door de beschrijvingen van deze archivalische eenheden te koppelen aan een gezamenlijk "authority record", kunnen de diverse archivalische eenheden, bewaard in verschillende archiefbewaarinstellingen, met elkaar worden verbonden.

De toekomstgerichtheid en flexibiliteit van de gehanteerde software (Oracle Database Management System), de transparantie en soepelheid van het beoogde databanksysteem (bv. datamodel, het gebruik van keuzetermen en bijlagen) zal toelaten om de Archiefbank op een "open manier" op te bouwen. Andere systemen die de ISAD(G)-standaard implementeren, kunnen daarom gemakkelijk aan de Archiefbank worden gekoppeld. Op die manier zullen dus geïntegreerde ontsluitingsmogelijkheden worden geboden. De databank zal ook maximale functionaliteit bieden inzake conversie van gegevens uit andere omgevingen. In de stapsgewijze ontwikkeling van het product zal worden rekening gehouden met de desiderata van alle participerende instellingen en de specifieke kenmerken van hun collecties en ontsluitingsinstrumenten. Zo zal aan het Vlaamse archieflandschap een maximale dienstverlening worden geboden, zonder de betrokken instellingen in een keurslijf te dwingen.

3.2. Ontsluiting en toegankelijkheid

De Archiefbank zal aan het brede publiek en aan de professioneel geïnteresseerde gebruiker een vlot toegankelijk en gemakkelijk bevragebaar werkinstrument bieden en toelaten om snel relevante basisinformatie te vinden aangaande de geregistreerde archiefbestanden (bv. titel, chronologische afbakening, bewaarplaats, omvang, inhoud, beschikbare ontsluitingsinstrumenten enz.).

Bovendien moet de Archiefbank ook gevalideerde gegevens aanbrenge aangaande de personen, families, instellingen en organisaties die de betrokken archiefbestanden hebben gevormd. Vanuit de gegevenssteekkaarten van de betrokken archieven moet de gebruiker vlot kunnen "doorklikken" naar de fiches van de archiefvormers.

De databank moet langs zeer brede en complementaire zoekoperaties kunnen bevrage worden. Aan de gebruikers moet immers een zo volledig mogelijke inhoudelijke toegang tot de gegevens worden geboden. Men zal kunnen zoeken via indexen (bv. op titel, archiefvormer, chronologische en geografische begrenzing, bewaarinstelling,...) en *full-text*. Om mogelijke missers bij zoekgangen te vermijden, zullen bovendien aan de archiefbestanden trefwoorden (thematisch en geografisch) worden toegekend. Daartoe zal een woordsysteem sui generis worden uitgewerkt. De gebruiker zal in zijn zoekoperaties de diverse zoektermen kunnen combineren aan de hand van de bekende booleaanse operatoren. Aangezien de gebruiker van de databank reeds over een gemengd ontsluitingssysteem van ontlening (indexen en *full-text-retrieval*) en toekenning (trefwoorden) zal beschikken, kan het woordsysteem post-coördinatief opgebouwd worden, onder de vorm van een thesaurus.

Door aan elk onderwerp telkens drie soorten trefwoorden toe te kennen, in een hiërarchische relatie, wordt echter toch een vorm van pre-coördinatie toegepast. Die drie soorten trefwoorden zijn: specificatietrefwoorden, groepstrefwoorden en clusterstrefwoorden. Die laatste betreffen de macro-indeling van alle menselijke activiteit (bv. politiek, cultuur, sport en ontspanning, levensbeschouwing). Groepstrefwoorden betreffen de vormen waarin die activiteiten zich vertalen, met name de soorten organisaties (bv. ambachten) en de geestesstromingen en

ideologische strekkingen (bv. solidarisme). Specificatietrefwoorden bakenen de thematische inhoud van het archiefbestand af (bv. "missie").

De lijsten van de drie soorten trefwoorden worden vooraf opgesteld. De lijsten met cluster- en groepstrefwoorden worden gesloten; de lijst van de specificatietrefwoorden blijft open, maar is bewaakt. Deze laatste lijst laat toe om voor alle participerende instellingen een inhoudelijke ontsluiting "op maat" te realiseren.

3.3. Sensibilisatie

De Archiefbank zal een aanspreekpunt vormen voor het brede publiek¹⁵. Het kan ook de basis vormen van een breder platform voor wetenschappelijke ondersteuning en uitwisseling van ervaringen inzake het institutioneel beheer van particuliere archieven. Het wil de synergie bevorderen tussen de particuliere archiefbewarende instellingen inzake een toekomstgerichte, kwaliteitsvolle ontsluiting en terbeschikkingstelling van documentatie en archivalia.

De Archiefbank moet het brede publiek attent maken op het rijke Vlaams archivalisch erfgoed en zal in die zin ook een bijdrage leveren tot de sensibilisatie inzake het belang en de rijkdom van deze cultuurdrager. Een publieke website zal hiertoe een eerste hefboom bieden¹⁶. Voor de aanmelding (registratie) van archieven bij de Archiefbank Vlaanderen zal een gebruiksvriendelijke methodologie worden ontwikkeld.

Om het opzet terug te koppelen naar een breed forum van professioneel betrokkenen en de archiefinstellingen ook wegwijs te maken in de werking en de mogelijkheden van het register, zullen door het team van de Archiefbank op geregelde tijdstippen symposia en workshops worden georganiseerd.

3.4. Doorstroming

Omdat de Archiefbank archiefbestanden registreert en ontsluit op basis van internationale standaarden en via het internet, is zij in principe niet gebonden aan particuliere instellingen of archiefbewaarplaatsen. De databank overstijgt de structuren, en laat beleidsmakers toe zich te concentreren op de *content* veeleer dan op de middelen.

De homogene wijze waarop de archiefrecords worden opgebouwd laat toe een globaal zicht te krijgen op de problematiek van de private archieven in Vlaanderen. Statistische data kunnen op eenvoudige wijze onttrokken worden aan de databank.

De in de Archiefbank voorziene aanmeldingsprocedure laat aan de particuliere archiefbezitters toe zich interactief in te schakelen in de registratie. De Archiefbank wordt op die manier een schakel tussen de burger en de bevoegde overheden, zodat een dialoog mogelijk wordt.

¹⁵ Zie inzake de "Publiekswerking" van de Archiefbank ook punt 5 van dit rapport, p. xxxx.

¹⁶ Mooie voorbeelden in het buitenland :

Opnieuw het Scottisch Archival Network : <http://www.scan.org.uk/index.html>.

Het Deense ABA (Arbejderbevaegelsens Bibliotek og Arkiv) : <http://www.aba.dk>.

4. Uitgangspunten

4.1. Datamodel en configuratie

4.1.1. De Archiefbank wordt geconcipieerd als een *webdatabase*.

De toepassing dient geïnstalleerd te worden op een krachtige pc (dataserver) met dito besturingssysteem. Deze zal centraal worden beheerd en onderhouden (incl. back-up-faciliteiten).

De verzameling van de gegevens in een relationele databank en de terbeschikkingstelling ervan op het web nemen niet weg dat de archiefbank ook (geheel of gedeeltelijk) via andere dragers (bv. cd-rom) aan gebruikers kan worden aangeboden.

4.1.2. Er worden *twee interfaces* voorzien :

- een invoer-applicatie, beveiligd door een aanmeldingsprocedure met wachtwoord.

- een OPAC of Online Public Access Catalogue die het brede publiek zal toelaten om opzoeken te doen in de databank via het webdomein van de Archiefbank (www.archiefbank.be).

De invoer-interface zal eerst worden ontwikkeld, vervolgens de OPAC.

De configuratie zal er (sterk vereenvoudigd) als volgt uitzien :

Figuur 1. Configuratie Archiefbank Vlaanderen

4.1.3. Het register zal worden opgebouwd volgens de *internationale standaarden* dienaangaande. De belangrijkste zijn de General International Standard Archival Description [ISAD(G)] en de International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families: [ISAAR(CPF)]. Beide standaarden werden ontwikkeld door de International Council on Archives (ICA), de internationale koepel van het archiefwezen¹⁷.

ISAD(G) voorziet 26 velden waarbinnen de informatie een plaats moet krijgen (voor het overzicht verdeeld in 7 “area’s”)¹⁸.

1. Identiteit

- 1.1 Code
- 1.2 Titel, naam, omschrijving
- 1.3 Datum of periode van ontstaan
- 1.4 Beschrijvingsniveau
- 1.5 Omvang

2. Context

- 2.1 Naam van de archiefvormer
- 2.2 Geschiedenis – biografie van de archiefvormer
- 2.3 Geschiedenis, ‘lotgevallen van het archief’
- 2.4 Overdragende instantie

3. Inhoud en structuur

- 3.1 Inhoud, samenvatting

¹⁷ De standaard werd in 1994 aanvaard en vond snel veel navolging over de hele wereld. In 1999 werd hij herzien. Waarschijnlijk wordt ISAD(G) binnenkort overgenomen door de ISO. Zie voor een zeer goed overzicht H. L. P. Stibbe, *Standardising description: the experience of using ISAD(G)*, in *Janus*, 1998, nr. 1, pp. 132-152; *ISAD(G): General International Standard Archival Discription. adopted by the Committee on Descriptive Standards, Stockholm, Sweden, 19-22 september 1999. 2de editie*. Ottawa, 2000 : [http://www.ica.org/cds/ISAD\(G\)E-pub.pdf](http://www.ica.org/cds/ISAD(G)E-pub.pdf). Voor ISAAR : http://www.archives.ca.ica/dds/isaar_e.html. ISAD(G) en ISAAR(CPF) doen in België pas recent hun intrede. Enkele recent geïmplementeerde geautomatiseerde ontsluitingssytemen (bv. Pallas-Soma en Floris-SAA) gebruiken een ISAD(G)-conforme steekkaart of kennen aan hun beschrijvingen “ISAD-kenmerken” toe.

¹⁸ Zie voor de Nederlandse vertalingen *ISAD(G). ISAAR(CPF), ingeleid en toegelicht door Peter Horsman.*, 's-Gravenhage, 1997.

- 3.2 Informatie over selectie en vernietiging
- 3.3 Aanvullingen
- 3.4 Ordeningsstelsel
- 4. Toegankelijkheid
 - 4.1 Raadpleegbaarheid
 - 4.2 Reproductie
 - 4.3 Taal
 - 4.4 Materiële toestand
 - 4.5 Toegangen
- 5. Verwant materiaal
 - 5.1 Verblijfplaats van originelen
 - 5.2 Aanwezigheid van kopieën
 - 5.3 Verwante bestanden
 - 5.4 Literatuur
- 6. Notities
 - 6.1 Opmerkingen
- 7. Beschrijving
 - 7.1 Opmerkingen m.b.t. de beschrijving
 - 7.2 Beschrijvingsmethode en –regels
 - 7.3 Data beschrijving

ISAAR(CPF) is een formaat voor zogenaamde “authority files”, georganiseerde gehelen van “authority records”. Dat zijn gestandaardiseerde beschrijvingen van entiteiten in een “access point” (een zgn. “authority entry”); zij bieden bovendien andere informatie-elementen die de betrokken entiteit beschrijven en naar andere “authority entries” kunnen verwijzen.

4.1.4. Er wordt geopteerd voor een *geïntegreerde aanpak* met de databank van het Onderzoekssteunpunt en Databank Intermediaire Structuren in Vlaanderen, 19de-20ste eeuw (ODIS). Deze zal echter worden benaderd door een eigen Archiefbank-OPAC.

Het datamodel voor de Archiefbank wordt geïntegreerd in het relationele datamodel van de ODIS-databank. De ODIS-databank levert o.m. de “authority records” aan. Door deze integratie kunnen de steekkaarten van de Archiefbank bovendien inhoudelijk worden gelinkt met organisaties, personen, periodieken en verkiezingslijsten, in zoverre zij daarover informatie bevatten.

4.1.5. Vertrekkend vanuit ISAD-G werd een eerste *ontwerp van veldenlijst* ontwikkeld (bijlage 1). Hoewel, ondermeer door de integratie in het ODIS-datamodel, deze lijst enigszins afwijkt van de ISAD-structuur en er enkele technische velden werden toegevoegd, kan de inhoud eenvoudig worden gekopieerd (“gemapt”) naar de ISAD-structuur.

De gegevens met betrekking tot de archiefvormers (personen, organisaties, families) worden niet opgenomen in de steekkaart van de archivalische eenheden, maar in die van Personen en Organisaties/Instellingen. Vanuit de hoofdsteekkaart archivalische eenheden wordt dan een relatie gelegd naar deze “authority records”.

4.1.6. Om een optimale dataverzameling en kwaliteitscontrole te waarborgen, zullen de gegevens *centraal worden verzameld en gevalideerd*.

Het projectteam van de Archiefbank Vlaanderen zal instaan voor de bewaking van de invoer en de aangebrachte relaties. Het zal bovendien instaan voor de actualisering van de gegevens. Daartoe zal een omstandig vademecum worden ontwikkeld.

Aangezien de invoer gebeurt via een webinterface, kunnen de medewerkers in de participerende instellingen online gegevens invoeren in de databank.

Aan het brede publiek en aan de archivariissen van de diverse archiefbewaarinstellingen zal (via het web) een geautomatiseerd aanmeldingsformulier ter beschikking worden gesteld waarop zij de gewenste informatie aangaande de door hen bewaarde archivalische eenheden kunnen verstrekken.

4.1.7. Op termijn wordt voorzien om aan de beschrijvingen in de Archiefbank (als bijlage) ook *elektronische documenten* te koppelen, bv. toegangen tot archieven op meso-niveau (inventarissen, plaatsingslijsten,

magazijnstaten, ordeningsplannen, ...) maar ook foto's, tekeningen, geluidsfragmenten of andere gedigitaliseerde archivalia (micro-niveau).

4.2. Codering

Het registreren van archiefbestanden veronderstelt dat aan elk archiefbestand een uniek nummer/code wordt toegekend. Deze "sleutel" laat toe de archiefbestanden ondubbelzinnig te identificeren. ISAD(G) voorziet een *driedelige code* : *land-bewaarinstelling-archief*

- de landencode moet overeenstemmen met ISO 3166 "Codes for the representation of names of countries".
- de bewaarinstellingscode moet overeenstemmen met een erkend nationaal register van archiefbewaarplaatsen of een ander eenduidig instrument terzake.
- de archiefcode is een specifieke lokale referentiecodel, een controlenumber of een ander uniek identificatienumber.

Voorbeelden :

CA OTY F0453 = *Canada, York University Archives*

US MnHi P2141 =: *U.S., Minnesota Historical Society*

Fictieve voorbeelden voor België :

BE – SAA - AFD3 BV GA = België, Stadsarchief Antwerpen, Archief van Gilden en Ambachten

BE – 323 – 310 = België, KADOC (fictieve nummer), Archief Robert Houben

In principe mag worden verondersteld dat de archiefcodes die in de Archiefbank worden opgenomen, ook door de archiefbewarende instelling zelf worden geïmplementeerd.

4.3. Criteria voor opname

Om geregistreerd kunnen worden in de Archiefbank, dienen de archieven aan een aantal inhoudelijk en vormelijk beperkende voorwaarden te beantwoorden. Die kenmerken dienen tegelijk vervuld te worden.

4.3.1. De Archiefbank verzamelt enkel de gegevens betreffende *particuliere (private) archieven*. Particuliere archiefbescheiden worden door personen en families en door privaatrechtelijke verenigingen, organen of instellingen opgemaakt of ontvangen. Die stukken bevinden zich in: de persoonsarchieven, de familiearchieven en de archieven van privaatrechtelijke instellingen, organisaties en verenigingen, inclusief ondermeer de archieven van private organisaties die een overheidsopdracht vervullen, de archieven van commerciële ondernemingen (bedrijfsarchieven), kloosterarchieven, enzovoort. Daarentegen worden in eerste instantie geen gegevens verzameld over publieke (openbare) archieven die door een openbare overheid ontvangen of opgemaakt werden en naar hun aard bestemd zijn om daaronder te berusten. Indien dit opportuun wordt geacht, kunnen vanzelfsprekend wel verbindingen worden gelegd naar de nog op te bouwen archievenregisters in de publiekrechtelijke sector.

4.3.2. De *particuliere archieven* dienen zich *in Vlaanderen en Brussel* te bevinden of moeten met deze geografische entiteiten in verband staan. Dat betekent dat ook archieven van buitenlandse oorsprong en archieven die in het buitenland bewaard worden, in aanmerking komen voor opname, net zoals archief betreffende gebieden die niet tot die entiteiten behoren.

4.3.3. Er wordt *geen chronologische begrenzing* voorzien: alle particuliere archieven tot heden worden geregistreerd. Door de aangroei van de collecties van de archiefinstellingen, de verdere ontsluiting van die archieven en de voortdurende prospectie naar archieven, dient de databank daarenboven permanent geactualiseerd en aangevuld te worden.

4.3.4. De *bewaarplaats van de archieven* wordt evenmin weerhouden als criterium. Niet alleen worden de particuliere archieven geregistreerd die zich bevinden in archiefinstellingen, bibliotheken, prentenkabinetten enz., maar ook de archieven die worden bewaard in niet-publieke bewaarplaatsen (privé-woningen, bedrijfsruimten,...). De *vormingswijze noch de coherentie* van de archieven spelen hierbij een rol: zowel bestanden als collecties zullen in de archiefbank worden geregistreerd.

4.3.5. Ook de *aard* van de opgenomen archieven zal zeer verscheiden zijn. De Archiefbank moet voldoende flexibel zijn, opdat basisinformatie kan worden opgenomen aangaande zowel klassieke "papieren" archieven, specifieke audiovisuele collecties (bv. foto-archieven, filmcollecties, architectuur- en kunstenaarsarchieven, ...), elektronische archiefbestanden als "gesproken" archief (bv. interviews).

4.4. Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

De invoer van gegevens in de Archiefbank wordt beperkt door wettelijke bepalingen, contractuele afspraken en deontologische regels. Die bepalingen, afspraken en regels betreffen twee soorten gegevens, m.n. (1) de privacygevoelige gegevens in de authority-records, (2) de inhoudelijke en formele informatie aangaande de archivalische eenheden en gegevens i.v.m. de bewaarplaatsen.

4.4.1. Wat de *persoonsgebonden gegevens* betreft, opgenomen in de authority-records (bv. van archiefvormers), volgt de Archiefbank dezelfde regeling als die van het ODIS-netwerk.

De Archiefbank zal zich vanzelfsprekend conformeren aan de bestaande wetgeving, m.n. vooral de bepalingen van het “Koninklijk besluit ter uitvoering van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens” (13 februari 2001), het langverwachte uitvoeringsbesluit op de “Wet houdende omzetting in Belgisch recht van de Europese Richtlijn van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken” (31 augustus 1998).

Aangezien in de Archiefbank niet-anonieme en niet-gecodeerde persoonsgebonden gegevens worden opgenomen, moet de databank worden “aangemeld” bij de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer. Omdat in de databank ook gegevens zullen worden opgenomen en verwerkt i.v.m. nog levende personen, moet een vrijstelling van meldingsplicht worden aangevraagd bij de hoger vermelde Commissie.

4.4.2. Inzake de vermelding van *inhoudelijke en formele gegevens i.v.m. archivalische eenheden*, wordt gestreefd naar eenvormigheid, maar zullen bovendien de algemene regels en afspraken worden gevolgd, die gelden in de instelling waar de archieven berusten. Ook de specifieke (contractuele) afspraken dienaangaande tussen de bewarende instelling en de archiefvormer en of eigenaar, dienen onverkort te worden nagekomen. Hiertoe moeten ad hoc afspraken worden gemaakt met de verantwoordelijke archivariissen.

Voor de archieven die niet in archiefinstellingen bewaard worden, moet het vrijgeven van de gegevens, en a fortiori van de bewaarplaats van het archief, aan een aantal voorwaarden verbonden worden.

Daarom dient:

- de opname van het archief in de Archiefbank steeds overlegd worden met de bewaarder, vooraleer daartoe wordt overgegaan;
- de mogelijkheid voorzien en aanbevolen worden om de Archiefbank te betrekken bij het beheer van dit soort particuliere archieven, als “sluis” tussen de gebruiker en de privé-bewaarder.

5. Publiekswerking

5.1. Communicatie en participatie

Om het succes van de Archiefbank Vlaanderen te waarborgen, moet aan het initiatief een breed draagvlak worden gegeven. Een op participatie gerichte communicatiestrategie is hiertoe een essentiële hefboom. Dienaangaande kunnen twee complementaire invalshoeken worden onderscheiden. Enerzijds moet de groep van archiefbewarende instellingen worden bereikt, anderzijds is er de communicatie met het brede publiek.

De benadering van beide groepen en hun betrokkenheid bij het project lijken parallel te lopen, terwijl elke groep een duidelijk verschillende functionaliteit schijnt te hebben. Dit is echter slechts gedeeltelijk juist, aangezien overlappende functies essentieel zullen zijn voor de adequate werking van de Archiefbank. Beide groepen zullen dan ook op specifieke wijze worden benaderd, rekening houdend met de verwachte raakpunten. Naar timing en opzet blijft een eenduidige strategie daarom meer dan ooit noodzakelijk.

5.2. De archiefbewarende instellingen

De medewerking van de archiefbewarende instellingen en de gerelateerde beroepsorganisaties aan het project moet het vertrekpunt van de publiekswerking zijn. De archiefbank heeft immers enkel zin indien de Vlaamse archiefsector bereid is dit project te onderschrijven en draagkracht te verlenen. Deze sector moet hier op zijn breedst worden beschouwd¹⁹. We onderscheiden onder meer:

- de beroepsorganisaties en de interuniversitaire Opleiding Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer
- de gemeente-, provincie- en rijksarchieven
- de categoriale archieven
- de universiteiten en andere onderwijsinstellingen
- de bibliotheken en de musea
- de volkskundige en genealogische verenigingen
- de koepelorganisaties uit de erfgoedsector
- de bedrijven
- ...

Door het bundelen van ervaringen en know-how zal immers een interessante synergie ontstaan die een adequaat en performant centraal zoekplatform voor private archieven zal opleveren.

Figuur 2. Publiekswerking versus archiefbewarende instellingen

Om dit te kunnen realiseren moeten volgende initiatieven worden genomen:

5.2.1. De samenwerking tussen de vier erkende privaatrechtelijke archieven en de brede archiefsector moet *structureel verankerd* worden. Een Adviesraad en een Stuurgroep moeten het project periodiek opvolgen en bijsturen waar nodig, conform de noodwendigheden en vragen vanuit enerzijds de archiefsector en anderzijds de groep van gebruikers.

5.2.2. Als startpunt van de campagne naar de afzonderlijke bewaarinstellingen toe, is een *brede informatieronde* noodzakelijk. Op de eigen website kunnen het doel en de karakteristieken van de archiefbank worden verduidelijkt. Parallel met het openstellen van deze website wordt het initiatief aangekondigd via een persmededeling en via artikels in diverse tijdschriften.

Tezelfdertijd moeten ook *consultatiemomenten* worden ingebouwd, waar een brede en diepgaande bevraging naar de noden van het werkveld kan plaatsvinden. De functionaliteit van onze werkzaamheden moet immers getoetst en afgestemd worden op de noden en vragen van de archiefwereld.

5.2.3. De deelname aan het project van de afzonderlijke archiefbewaarplaatsen dient vervolgens te worden gestimuleerd en georganiseerd. Hiertoe zullen een aantal *instrumenten* worden ontwikkeld:

¹⁹ Zie voor een ruim overzicht: *Vlabidocgids (Vlaamse archief-, bibliotheek- en documentatiegids) 1999-2001*. Antwerpen, 1999. Een internetversie is te consulteren via www.vvbad.be.

a. De website van de Archiefbank Vlaanderen zal voorzien worden van een aanmeldingsformulier waarop archiefinstellingen zich kunnen aanmelden met een korte beschrijving van het archief dat zij via de databank kenbaar willen maken.

Een verdere stap is de aanmaak van een invoerscherm, waardoor de bewaarinstellingen hun archiefbeschrijvingen rechtstreeks kunnen inbrengen in de standaardfiches van de databank. Deze fiches komen dan in een wachtkamer terecht, worden vervolgens technisch gecontroleerd en uiteindelijk aan de archiefbank zelf toegevoegd.

b. Na de testfase zal worden gestart met een gerichte prospectie naar archieven en archiefbewaarplaatsen. In overleg met de Adviesgroep kan hiertoe een prioriteitenlijst worden opgesteld.

c. Voor de bestaande geautomatiseerde ontsluitingssystemen zal worden gezocht naar een mogelijkheid om deze te koppelen aan of te integreren in de archiefbank, wat door de technisch zeer open structuur van de databank perfect mogelijk is.

In principe bieden zich daartoe twee mogelijkheden aan:

- Voor databanken met ontsluiting op bestandsniveau kan een integrale opname in de archiefbank worden overwogen, gecombineerd met een systeem voor periodieke updating.

- Bij ontsluiting op het niveau van de archiefstukken²⁰ lijkt een koppeling tussen de archiefbank en de externe databank meest aangewezen, wat met andere woorden een doorklikmogelijkheid vanuit de archiefbank veronderstelt.

d. Met de diverse archiefbewaarcentra kunnen samenwerkingsovereenkomsten ad hoc worden opgesteld in functie van de opname van hun archiefbeschrijvingen in de archiefbank.

e. Aan de archiefbewaarders die de stap naar deelname aan de archiefbank zetten, moeten met andere woorden een aantal faciliteiten worden aangeboden, bv. inzake de conversie van hun gegevensbestanden. Dit veronderstelt dan ook het opstellen van een afzonderlijke budgettering, binnen de begroting van de Archiefbank, die aan de verantwoordelijke centra de mogelijkheid moet bieden om deze dienstverlening aan derden te realiseren.

5.2.4. Om de betrokkenheid van de bewaarcentra verder te stimuleren en om de praktische werking van de archiefbank te kunnen toetsen, worden *brede evaluatiemomenten* voorzien in de vorm van symposia en workshops. Ook het brede publiek zal hier in een aantal gevallen, afhankelijk van de themata, de mogelijkheid hebben om zich verder te informeren over de functie en rol van de archiefbank. Naar die doelgroep toe worden daarnaast ook een aantal publieksmanifestaties voorzien met het oog op een brede sensibilisatie i.v.m. het archivalisch erfgoed.

5.3. Het brede publiek

De tweede component van de publiekswerking, met name het stimuleren van de interesse van het brede publiek, wordt waarschijnlijk de grootste uitdaging. De modale Vlaming, die weinig of geen voeling heeft met het fenomeen "archief", moet immers worden duidelijk gemaakt dat de archiefbank een belangrijk gedeelte van "zijn" cultureel erfgoed wenst te ontsluiten en moet er eveneens van worden overtuigd dat niet enkel de grote erkende of bekende instellingen hiertoe een waardevolle bijdrage kunnen leveren. Het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak voor de archiefzorg in het algemeen en voor de archiefvalorisatie in het bijzonder is dan ook noodzakelijk.

Een belangrijke doelstelling hierbij moet ook zijn dat de bestanden die zich bij privé-personen bevinden in eerste instantie bekend raken, en zodoende beter beschermd worden tegen verlies, en op termijn in de meest relevante archiefbewaarplaats terecht kunnen komen.

Tezelfdertijd moet worden duidelijk gemaakt dat het niet enkel gaat over "oud papier", maar dat ook hedendaags

²⁰ Concrete voorbeelden van dergelijke geautomatiseerde archiefsystemen zijn Pallas (SOMA: www.cegesoma.be) Floris (Stadsarchief Antwerpen: www.stadsarchief.antwerpen.be) en Dulle Griet (Stadsarchief Gent: www.gent.be).

archief (bv. de stukken van een lokale vereniging of het dagboek van grootvader) een cultuurhistorische waarde heeft en voor toekomstig onderzoek van belang zal zijn²¹.

Ook hiervoor worden een aantal kanalen aangeboord. De timing van deze acties zal bekeken worden in combinatie met de publiekswerking naar de bewaarinstellingen toe en moet inhaken op de sensibilisatie die via dit platform op gang wordt gebracht.

- a. Via de *media*, in tijdschriftartikels, folders e.d. moeten de grote lijnen van het initiatief worden verduidelijkt. De in de vorige paragraaf vermelde aspecten van de archiefzorg moeten hierin worden uiteengezet. Het dichten van de kloof tussen het grote publiek en het archiefwezen moet hierbij het hoofddoel zijn.
- b. Op *publieksmanifestaties*, bv. het jaarlijks *Cultureel Erfgoedweekend*, moet de bezoeker zo uitgebreid mogelijk de kans krijgen om vertrouwd te raken met de mogelijkheden en doelstellingen van de archiefbank.
- c. De website van de Archiefbank moet meer bieden dan een toegangspoort (Opac) tot het betrokken werkinstrument. Aan het publiek kan o.m. een uitgebreide *vraagbaak* ter beschikking worden gesteld, waarin men een antwoord kan vinden op de meest uiteenlopende vragen i.v.m. archieven, gaande van advies over het zelf ordenen en bewaren van archief, tot een uitgebreid vademecum met betrekking tot de archiefzorg in het algemeen. Daarnaast moet ook een *gids* ter beschikking worden gesteld voor personen die op zoek zijn naar een bewaarplaats voor hun archiefmateriaal. Dit alles moet worden aangevuld met verwijzingen naar de relevante literatuur.
- d. Net zoals voor de bewaarplaatsen, komt ook hier een *elektronisch loket*, waar elke geïnteresseerde burger terecht kan voor rechtstreeks contact met het project. Een informatiedesk waar rechtstreekse en specifieke vragen kunnen worden gesteld of waar melding kan gebeuren van eigen archiefbezit zou drempelverlagend moeten werken en een actieve deelname moeten stimuleren. In deze constellatie moeten ook rechtstreeks contact en steun ter plaatse worden voorzien. Medewerkers van de Archiefbank zullen, mits de middelen dit toestaan, regelmatig op pad gaan om op specifieke vragen van de particulier, weze het een persoon of een vereniging, te kunnen antwoorden. Advies en eventuele begeleiding op het terrein zullen voor de uitbouw en verbreding van de Archiefbank noodzakelijk zijn.

5.4. Implementatie

Het is duidelijk dat het ganse opzet van de Archiefbank slechts kans tot slagen heeft bij een voldoende respons vanuit zowel de archiefsector als vanuit het brede publiek. Het zal dan ook nodig zijn om het aspect sensibilisatie en promotie bij de projectrealisatie als een volwaardige component te beschouwen. In die zin moeten ook de financiële middelen (inclusief de supplementaire personeelskosten) realistisch worden ingeschat.

²¹ Zie hiervoor onder meer: I. Van Driessche, Archiefbewaring door culturele verenigingen, in: J. Baerten, F. Scheelings en J. Verhelst (red.), *Archiefinitiatie(f) 1. Archiefproblemen en -oplossingen*, Brussel, 1991, pp. 105-120.

6. Werkplan en timing

6.1. Fase 1. (2001- december 2002) : ontwikkeling, voorbereiding en testing

Bij de start van het project, zal het initiatief aan het brede publiek worden voorgesteld (persconferentie)

Tijdens de eerste projectfase zal het datamodel (de architectuur) van de archiefbank worden ontwikkeld. Er zal worden vertrokken vanuit 4 geïntegreerde hoofdtabellen, m.n. archieven (1), archiefvormers-personen (2), archiefvormers-families (3) en archiefvormers-instellingen/organisaties (4). Deze tabellen zullen hiërarchisch worden opgebouwd en met elkaar gerelateerd, zodat op een eenvoudige wijze van het ene naar het andere item kan worden gesprongen. Het relationeel model moet doorzichtig worden opgebouwd. De noodzakelijke hard- en software zal worden getest, aangekocht en geïnstalleerd.

De webinterfaces voor invoer en consultatie zullen eveneens in de eerste projectfase worden ontworpen en getest. Snelheid, overzichtelijkheid en gebruiksvriendelijkheid staan hier als doelstellingen voorop. De aan te kopen software moet aan deze basisvoorwaarden voldoen.

Een specifieke thesaurus zal worden ontwikkeld.

Bovendien zal, ter ondersteuning van de invoer(ders), een omstandig vademecum worden opgemaakt, dit in de vorm van helppagina's.

Het initiatief moet snel in een brede kring ingang kunnen vinden. Daartoe zal een publieke website worden uitgebouwd. Het project, de initiatiefnemers en de inbreng van de Vlaamse overheid zullen hier omstandig worden toegelicht. De website van de Archiefbank Vlaanderen moet een forum worden waar de professioneel betrokkenen en het brede publiek in gesprek kunnen treden over de toekomst van het Vlaams archieflandschap. Dit forum zal ook potentiële bewaargevers van interessante private archieven de weg wijzen naar de voor hen meest geschikte archiefbewaarplaats. In die zin kan de Archiefbank haar rol als informatie- en aanmeldingspunt tenvolle waarmaken.

Op de website zal een geautomatiseerd aanmeldingsformulier worden geplaatst. De betrokkenen kunnen dan zelf informatie over de door hen bewaarde archieven doorseinen aan het projectteam.

Dit neemt niet weg dat door het projectteam een uitvoerige bevraging van de archiefinstellingen moet worden uitgevoerd en dat bovendien prospectiebezoeken dienen te worden georganiseerd aan de belangrijkste ervan. Tijdens de eerste projectfase zal ook een stand van zaken worden opgemaakt van de bestaande (al dan niet geautomatiseerde) archiefoverzichten in Vlaamse archiefinstellingen. Daarbij zal worden nagegaan hoe in synergie met de bestaande archiefontsluitingssystemen naar geïntegreerde ontsluiting kan worden gestreefd.

In het eerste projectjaar zal eveneens met de rechtstreekse gegevensinvoer worden gestart. Hier zullen in overleg met de brede Vlaamse archiefsector prioriteiten worden bepaald. Als testcase kan worden gekozen voor archiefbestanden die door de partnerinstellingen worden bewaard en ontsloten zijn.

Eind 2002 zal een status quaestionis worden voorgesteld rond de problematiek van private archieven in Vlaanderen.

6.2. Tweede fase (januari 2003-december 2005): implementatie, gegevensinvoer

De configuratie wordt tijdens de tweede projectfase definitief in werking gesteld. De webinterfaces zullen worden geïmplementeerd. Rekening houdend met de resultaten van de tijdens de testing geuite noden, kunnen de structuur van de databank, de zoekmodules en de thesaurus verder worden verfijnd en bijgesteld.

De Archiefbank (webtoepassing) zal eind 2003 volledig operationeel zijn.

Tijdens de tweede projectfase zal de gegevensinvoer op kruissnelheid komen. Na het definitief vastleggen van de structuur en het proefdraaien kan immers voluit worden ingevoerd in het systeem. Hiertoe zal gebruik worden gemaakt van de bestaande archiefoverzichten en repertoria.

6.3. Derde fase (januari 2006-december 2010) : continuering, consolidering

Gezien het gebrek aan adequate werkinstrumenten en databanken en het brede spectrum aan archiefinstellingen die bij de gegevensverzameling aan bod moeten komen, zal de registratie van het Vlaams archivalisch erfgoed een doorgedreven inspanning vergen.

Het is daarom cruciaal dat het initiatief na 2005 kan worden gecontinueerd. De volledigheid van het archievenregister kan slechts worden gegarandeerd na tien volle projectjaren.

Om die volledigheid te bewerkstelligen zullen er prospecties worden uitgevoerd in alle archiefbewarende instellingen (zowel particuliere als officiële). Ook het brede veld van de heemkundige en volkskundige kringen dient te worden geprospecteerd. Tenslotte moeten in de mate van het mogelijke ook particuliere collecties worden gelokaliseerd en beschreven. Hiertoe zal in de eerste projectfase een adequaat werkplan worden ontwikkeld.

Het is vanzelfsprekend dat de beschikbare gegevens i.v.m. de archieven en de archiefvormers aanhoudend dienen te worden aangevuld en geactualiseerd. Het archievenbezit van de Vlaamse archiefinstellingen groeit immers jaarlijks aan: nieuwe archieven worden gelokaliseerd, overgedragen en/of ontsloten, aanvullingen bij reeds overgedragen archieven worden overgemaakt. De in de Archiefbank Vlaanderen opgenomen gegevens m.b.t. het archievenbezit van de diverse instellingen zal daarom periodisch moeten worden geactualiseerd.

Het projectteam zal instaan voor het onderhoud van de databank en voor de vervollediging en de actualisering van de gegevens.

7. Projectrealisatie

De vertegenwoordigers van de vier decretaal erkende categoriale archief- en documentatiecentra (ADV, Amsab-ISG, KADOC en Liberaal Archief), drie experts uit de brede Vlaamse archiefsector en een door de bevoegde minister gemandateerde deskundige zullen samen een **Stuurgroep** vormen. Deze Stuurgroep zal de stapsgewijze realisatie van het initiatief in goede banen leiden en de werkzaamheden van de Technische Werkgroep (cf. infra) opvolgen. Zij zal bijzondere aandacht besteden aan de timing, de realisatie van de (deel)doelstellingen, de gebruiksvriendelijkheid van het product en de resonantie van het initiatief bij de Vlaamse archiefsector en het brede publiek.

Om de draagkracht van het eindproduct op de lange termijn te verzekeren, moet bij de realisatie van het project een brede **Adviesgroep** worden betrokken. Alle Vlaamse archiefinstellingen, afgevaardigden van de beroepsorganisaties, de verantwoordelijken van de Vlaamse archiefopleiding, de externe instellingen en particulieren die hun archief bij de Archiefbank hebben aangemeld, evenals een nog nader te bepalen groep externe experts uit de academische en culturele wereld, zullen worden uitgenodigd tot deze Adviesgroep toe te treden. Zij zal de realisatie van het project van nabij opvolgen, evalueren en desgevallend bijsturen.

De concrete realisatie van het datamodel en de interfaces, de creatie, het onderhoud en de bewaking van de databank, de gegevensinvoer, de redactie van de thesaurus, de validatie van de gegevens, de organisatie van de schriftelijke en mondelinge bevragingen, het prospectiewerk enz. zullen worden toevertrouwd aan een **Technische Werkgroep**.

De draagwijdte en moeilijkheidsgraad van het project vergen dat het projectteam minstens bestaat uit vijf gekwalificeerde medewerkers (met voldoende voorkennis, maturiteit en anciënniteit) die zich voltijds en in nauwe samenwerking op de realisatie van het product toeleggen. Teneinde de expertise van dit team efficiënt te vertalen in een duurzaam eindproduct, moet aan de centra en aan hun betrokken medewerkers een structurele en financiële continuïteit worden geboden.

Bovendien is een zekere investering noodzakelijk in hardware (servers, desk-tops), software (licenties en onderhoudscontracten) en werkmiddelen (o.m. voor het waarmaken van de publiekswerking).

De realisatie van de Archiefbank vergt een doorgedreven investering (minimaal 10 jaar). Om de continuïteit en de werkzaamheid van het eindproduct te waarborgen, dient aan de initiatiefnemers die nodige ruimte te worden geboden.

Figuur 3. Organogram

Bijlage 1 : Veldenlijst (ontwerp)

Veldnr.	Titel	ISAD-code	Aard
04.01	Archiefnummer		Key
04.02	Archiefcode	ISAD 3.1.1 Reference code	Tekst
04.03	Bewaarplaats [Authority list Bewaarplaatsen]		
04.04	Titel	ISAD 3.1.2 Title	Tekst
04.05	Datering	ISAD 3.1.3 Date(s)	Tekst
04.06	Datering (systematisch)		Herhaalbaar
04.06.01	Begindatum		Datum
04.06.02	Einddatum		Datum
04.06.03	Opmerkingen		Tekst
04.07	Niveau van beschrijving [Authority list Beschrijvingsniveaus archivalische eenheden]	ISAD 3.1.4 Level of description	
04.08	Parent [Authority list 04/O Archivalische eenheden]		
04.09	Omvang	ISAD 3.1.5 Extent and medium	Tekst
04.10	Archiefvormer [Authority lists Organisaties, Personen en Families-archiefvormers]	ISAD 3.2.1 Name of creator(s)	
04.11	Bewaringsgeschiedenis	ISAD 3.2.3 Archival history	Tekst
04.12	Verwerving	ISAD 3.2.4 Immediate source of acquisition or transfer	Tekst
04.13	Status [Authority list Status archivalische eenheden]		
04.14	Inhoudsbeschrijving	ISAD 3.3.1 Scope and content	Tekst
04.15	Schoning	ISAD 3.3.2 Appraisal, destruction and scheduling Information	Tekst
04.16	Mogelijke aanvullingen	ISAD 3.3.3 Accruals	Tekst
04.17	Ordening	ISAD 3.3.4 System of arrangement	Tekst
04.18	Raadpleegbaarheid	ISAD 3.4.1 Conditions governing access	Tekst
04.19	Copyright	ISAD 3.4.2 Conditions governing reproduction	Tekst

04.20	Talen	ISAD 3.4.3 Language or scripts of material	Herhaalbaar
04.20.01	Taal [Authority list Talen]		
04.20.02	Van		Datum
04.20.03	Tot		Datum
04.20.04	Opmerkingen		Tekst
04.21	Fysieke kentrekken	ISAD 3.4.4 Physical characteristics and technical requirements	Tekst
04.22	Zoekinstrumenten	ISAD 3.4.5 Finding aids	Tekst
04.23	Informatie over originelen	ISAD 3.5.1 Existence and location of originals	Tekst
04.24	Informatie over kopieën	ISAD 3.5.2 Existence and location of copies	Tekst
04.25	Relaties met archivalische eenheden	ISAD 3.5.3 Related units of description	Herhaalbaar
04.25.01	Gerelateerde archivalische eenheid [Authority list Archivalische eenheden]		
04.25.02	Soort relatie met archivalische eenheid [Authority list 16/G Relatietypes archivalische eenheden/archivalische eenheden]		
04.25.03	Opmerkingen		Tekst
04.26	Bibliografie	ISAD 3.5.4 Publication note	Herhaalbaar
04.26.01	Gerelateerd publicatie-exemplaar [Authority list Publicatie-exemplaren]		
04.26.02	Opmerkingen		Tekst
04.27	Opmerkingen	ISAD 3.6.1 Note	Tekst
04.28	Auteurscodes		Herhaalbaar
04.28.01	Auteurscode [Authority list Auteurs]	ISAD 3.7.1 Archivist's note	
04.28.02	Datum	ISAD 3.7.3 Date(s) of description	Datum
04.28.03	Opmerkingen		Tekst
04.29	Beschrijvingsmethode en -regels	ISAD 3.7.2 Rules or Conventions	Tekst
04.30	Relaties met organisaties		Herhaalbaar
04.30.01	Gerelateerde organisatie [Authority list Organisaties]		
04.30.02	Soort relatie met organisatie [Authority list Relatietypes archivalische eenheden/diverse]		
04.30.03	Van		Datum
04.30.04	Tot		Datum
04.30.05	Opmerkingen		Tekst
04.31	Relaties met personen		Herhaalbaar
04.31.01	Gerelateerde persoon [Authority list Personen]		
04.31.02	Soort relatie met persoon [Authority list Relatietypes archivalische eenheden/diverse]		
04.31.03	Van		Datum

04.31.04	Tot		Datum
04.31.05	Opmerkingen		Tekst
04.32	Relaties met publicaties		Herhaalbaar
04.32.01	Gerelateerde publicatie [Authority list Publicaties]		
04.32.02	Soort relatie met publicatie [Authority list Relatietypes archivalische eenheden/diverse]		
04.32.03	Van		Datum
04.32.04	Tot		Datum
04.32.05	Opmerkingen		Tekst
04.33	Relaties met verkiezingslijsten		Herhaalbaar
04.33.01	Gerelateerde verkiezingslijst [Authority list Verkiezingslijsten]		
04.33.02	Soort relatie met verkiezingslijst [Authority list Relaties met verkiezingen]		
04.33.03	Opmerkingen		Tekst
04.34	Trefwoorden		Herhaalbaar
04.34.01	Trefwoord cluster [Authority list Trefwoorden clusters]		
04.34.02	Trefwoord groep [Authority list Trefwoorden groepen]		
04.34.03	Trefwoord specificatie [Authority list Trefwoorden specificatie]		
04.35	Geografische trefwoorden		Herhaalbaar
04.35.01	Geografisch trefwoord [Authority list Geografische trefwoorden]		
04.35.02	Van		Datum
04.35.03	Tot		Datum
04.35.04	Opmerkingen		Tekst
04.36	Bijlagen		Herhaalbaar
04.36.01	Bijlage [Authority list Bijlagen]		
04.36.02	Opmerkingen		Tekst
04.37	ODIS-code [Authority list ODIS-codes]		
04.38	Eigenaar [Authority list Eigenaars]		
04.39	Intermediair		Logisch
04.40	Werknotities		Tekst
04.41	Bronnen		Tekst

Bijlage 2 : Glossarium

applicatie: geautomatiseerde toepassing waarmee specifieke taken worden uitgevoerd.

archief/archiefbestand : geheel van archiefbescheiden, ontvangen of opgemaakt door een persoon, groep personen of organisatie.

archiefbestanddeel/archivalische eenheid : geheel van archiefbescheiden binnen een archief, bijeengebracht met een bepaald doel en in onderlinge samenhang te raadplegen.

archiefstuk : document, ongeacht zijn vorm, naar zijn aard bestemd om te berusten onder de persoon, groep personen of organisatie die het heeft ontvangen of opgemaakt uit hoofde van zijn/haar activiteiten, zijn of haar taken of ter handhaving van zijn of haar rechten.

archiefontsluitingssysteem: een computerapplicatie gebruikt voor het inventariseren van archivalische eenheden en voor de geautomatiseerde terbeschikkingstelling van deze informatie.

archiefvorming : geheel van procedures en handelingen waarbij archiefbescheiden in een archief worden opgenomen.

archiefvormer : persoon, groep personen of organisatie die zelfstandige archiefvorming als een van zijn of haar activiteiten heeft.

bestand: een groep gegevens of documenten, bijeengebracht met een bepaald doel en in onderlinge samenhang te raadplegen. Een dataobject dat gecreëerd, verwerkt of opgeslagen wordt door een digitaal informatiesysteem, en dat bijgevolg enkel bestaat uit binaire data.

bijlage : document dat ter ondersteuning, toelichting of kennisgeving aan een gegevensreeks is toegevoegd.

collectie/verzameling : Groep van documenten, volgens een bepaald criterium bijeengebracht en op of vanuit een plaats beheerd.

context : Het geheel van administratief-organisatorische, bestuurlijk-juridische, maatschappelijke en technische gegevens, waarbinnen de functie van een archiefbestanddeel of de taakuitvoering van een archiefvormer moeten worden geïnterpreteerd.

data: gegevens, vastgelegd of vast te leggen op digitale wijze.

databank : toepassing die data in een gestructureerd geheel van gegevensvelden worden bijgehouden. In een relationele databank worden de gegevens ondergebracht in aan elkaar gekoppelde tabellen zodat interactie tussen de tabellen mogelijk is.

document : geheel van samenhangende gegevens, vastgelegd op een gegevensdrager.
Een **elektronisch document** is de visuele weergave van een document in een digitale omgeving.

documentatie : verzameling documenten betreffende een feit of reeks feiten, bijeengebracht met een bepaald doel.

formaat: een code of een structuur om informatie op te slaan.

drager: medium waarop informatie wordt vastgelegd.

formulier : document in de vorm van standaardgegevens of standaardteksten die met bijzondere gegevens moeten worden in- of aangevuld of aangepast.

ICT : Informatie- en Communicatietechnologie.

informatie: voor de mens begrijpbaar bericht of gegeven.

ISAAR(CPF) : International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families.

ISAD-(G) : International Standard Archival Description.

Ontsluiting : Het in toegankelijke staat brengen door vervaardigen van toegangen.

OPAC : Online Public Access Catalogue.

origineel: het origineel van een archiefstuk is die versie van het archiefstuk waaruit op een onbetwistbare wijze de intentie van de auteur blijkt om de inhoud, zoals die op dat moment in het document is vastgelegd, voor eens en altijd onherroepelijk vast te leggen en deze zich toe te eigenen.

privaatrechtelijke archiefinstelling: archiefinstelling met privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid, die werd opgericht met de bedoeling om te fungeren als archiefinstelling ten behoeve van particulieren (organisaties, instellingen, personen, families).

publiekrechtelijke archiefinstelling: archiefinstelling met publiekrechtelijke rechtspersoonlijkheid, die werd opgericht met de bedoeling om te fungeren als archiefinstelling ten behoeve van overheden.